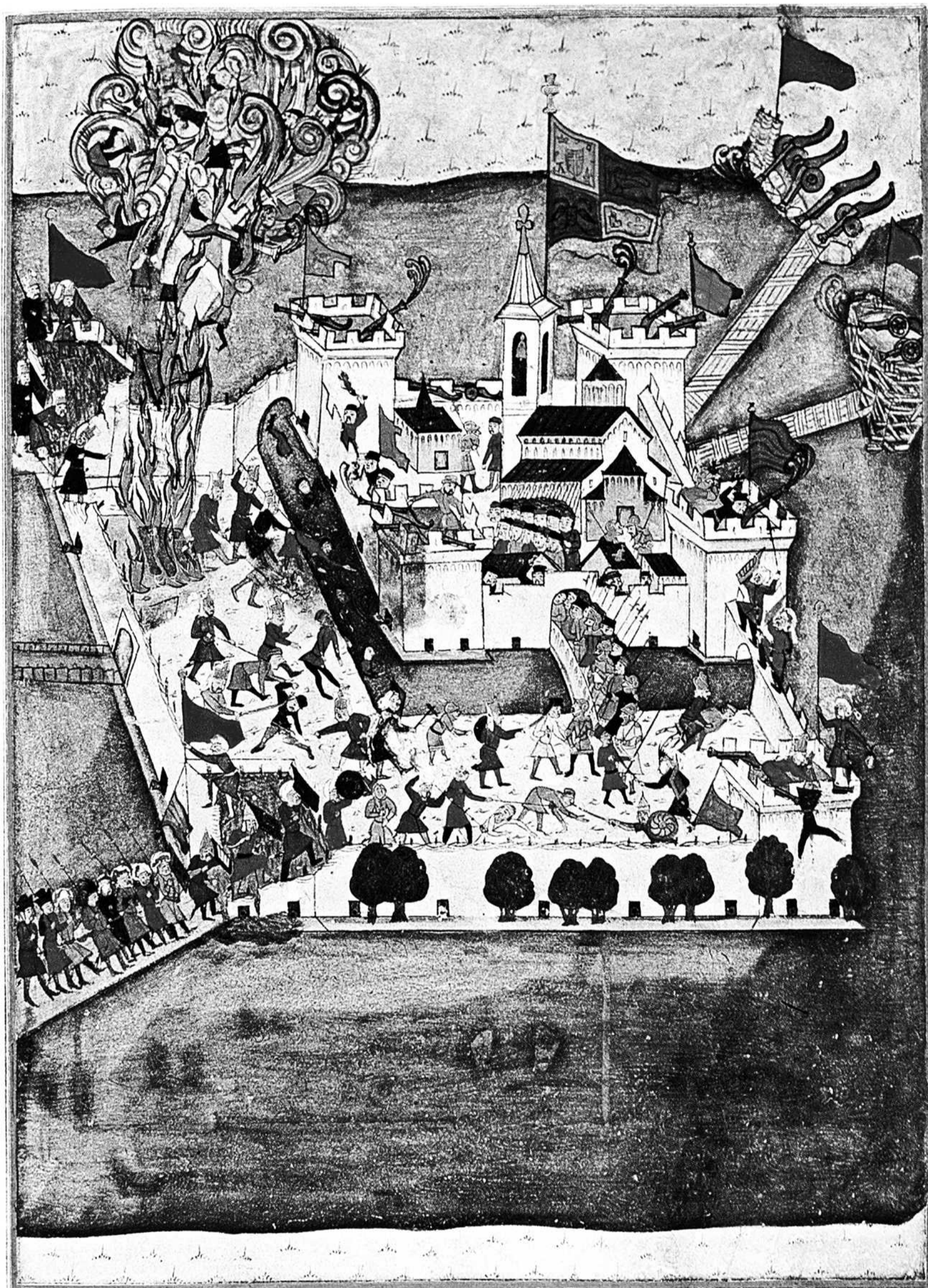

0903

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVEGI MELLÉKLETE
2016. SZEPTEMBER 3.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

H o l t o d i g l a n

Szigetvár ostroma, 1566 (16. századi török miniatúra, 30,5×22,3 cm)
FORRÁS: TOPKAPI SZERÁJ MÚZEUM, ISZTAMBUL

Szigetnek Hectora

Mikor bán visszánéz, meglátja távulrul,
Elmaradt serege török kard miát hull,
Mint pásztor nyájához, ő hamar megfordul,
És így szól hozzájuk nagy hangos torkából:
„Eddig éltünk vitézek, tisztességéjért
Annak, ki körösztfán holt szabadságunkért:
Ma meghaljunk örömet, és jó hírünkért
Vitézül meghaljunk azért mindezekért.”

Nem mér az nagy bánhoz közel menni senki,
De jancsár-golyóbis Zrinit földre veti:
Mellyében ez esett, más homlokát üti,
Vitézivel együtt az földre fekteti.
Angyali legio ott azonnal leszáll,
Dicsérik az Istent hangos musikával.
Gábrriel bán lelkét két tized magával,
Földrül felemeli gyönyörű szárnyával.

Zrínyi Miklós: Obsidionis Szigetianae
– Szigeti veszedelem

Zrínyi és Szulejmán

„Ki az a II. Rákóczi Ferenc?” – kérdezte Zrínyi Miklós hanyagul, midőn bemutatták neki Thaly Kálmánt. Rákóczi és a kurucvilág híres történetírója majdnem megbotránkozott, de eszébe nyilallt, hogy a szigetvári hős előbb élt, mint a nagy fejedelem, nyugodtan felelte tehát: „Zrínyi Ilona fia.” De Sziget hős védője ezt a nevet is hiába keresgette emlékei közt. „Ez a gróf úr dédunokája, a legvitézebb és legszebb magyar asszony, aki három évig védelmezte Munkács várát.” Zrínyi szemei felragyogtak: „És elúzte a törökök?” „Nem a török ostromolta, hanem a császáriak” – felelte Thaly. „És azután?” „Elfoglalták a várat a császáriak, és bizony fogságra vetették a dicső asszonyt, aki nekünk felséges urunkat, Rákóczi Ferencet szülte.” Zrínyi meglepődve hallgatta a történetet, aki így folytatta: „Zrínyi Ilona meghalt száműzetésben Nikomédiában, 1703-ban. A török szerető gondoskodása édesítette meg utolsó éveit.” Zrínyi további érdeklődésére Thaly elmesélte, hogyan végeztette ki Lipót császár Zrínyi Pétert Bécsűjhelyen, hogyan kínozták a börtönben s vitték örületbe később Zrínyi Jánost. Zrínyi Miklós semmit se szólt, csak mosolygott keserűen és a szakállába morogta: „Ezért ugyan érdemes volt kirohanni?”

A szórakoztató, egyben elgondolkodtató történet Mikszáth Kálmán Új Zrínyiász könyvében olvasható. Az egyik leghíresebb magyar satirikus regény főhőse Szigetvár hős kapitánya, akit mintegy kétszáz vitézével együtt azért „támasztott fel” az író, hogy a középkori karaktereket és szokásokat szembeállítsa a modern kor, azaz a 19. század végének társadalmi és politikai felfogásaival, viszonyaival. (Bár Zrínyi Ilona nem déd-, hanem ükunokája volt a szigetvári hősnak, de ez semmit nem von le a briliáns regény értékéből.)

Aligha véletlenül jutott az előző századforduló Jókai mellett legnagyobb magyar regényírójának eszébe a 16. századi hős történeti alakja, hiszen regénye végén maga utal a másik Zrínyi Miklós híres eposzára, az „őreg Zrínyiász”-ra, amelyből idézi a világhírű őshős halálát és Gábrriel arkangyal általi mennybevitelét. A költő ambíciója szerint Homérosz és Vergilius példáját követő hős eposz – Mikszáthtal szinte egy időben – Gárdonyi Gézá is megihlette. Bár ő nem Zrínyi és a szigeti vité-

zek, hanem Dobó István és társai egri hőstétének állított emléket Magyarország ma legkedveltebb regényében, a 17. század közepén írt első, etalonnak számító nemzeti eposzuk, a Szigeti veszedelem hatása érezhető az 1901-ben megjelent történelmi regényen is.

Az Egri csillagok negyedik részének címe Eger veszedelme, melyben Dobó István várkapitány Zrínyiéhez hasonló közös, ünnepi esküre szólítja fel a várvédőket: „Esküszöm az egy élő Istenre, hogy véremet és életemet a házáért és királyért, az egri vár védelmére szentelem. Sem erő, sem fortély meg nem félemlít. Sem pénz, sem ígélet meg nem tántorít. A vár feladásáról sem szót nem ejtek, sem szót nem hallgatok. Magamat élve sem a váron belül, sem a váron kívül meg nem adom. A vár védelmében elejétől végéig alávetem akaratomat a nálamnál feljebb való parancsának. Isten engem úgy segítjen!”

Zrínyi esküje a Szigeti veszedelem ötödik énekében így hangzik:

34.

„Ez a' hely s ez az vár légyen dicsőségünk,
Avagy madár gyomra mi koporsóhelyünk.
Mindenképpen emberek s vitézek legyünk,
Ugy marad meg örökkén az mi szép hírünk.
35.
Fejem fennáltaig lések én veletek,
Esküszem seregek élő Istenének!
Kivánom, hogy ti is így cselekedjetek,
Éles szablyát kézben tartván esküdjetek.”

36.

Vitéz Zrini szavával megbátorodtak,
Az egész szigetvári vitéz levették
Előtte megrendelt seregben állottak,
Mezételen fegyvert kezekben tartottak.
63.

Ezek mind esküvének szigeti grófnak,
Hogy véle az várban meghalni akarnak,
És hogy ő mellőle holtig el nem állnak,
Hanem hivek lesznek néki s az országnak.

Mikszáth és Gárdonyi előtt már Kazinczy, Kölcsey és Vörösmarty – a rájuk örökített hagyományt követve – a szigetvári várkapitányban a trójai Hektórt, Szigetvárban pedig a magyar Tróját látták. A Szigeti veszedelem utolsó énekében maga a költő nevezi így a dédapját: „Szigetnek Hectora”. Az eposz összesen tizenöt énekből és 1566 számozott négysoros, plusz

egy záró ötsoros versszakból áll, így a számozott versszakok száma megegyezik a szigetvári ostrom évszámával.

A 17. század Bethlen Gábor mellett legkiemelkedőbb, legrátermettebb magyar államférfiúja, a magyar és horvát anyanyelvén kívül több nyelven olvasó és beszélő, európai műveltségű költő és prózaíró, kiváló hadvezér és országos főméltóság régi nyelve ellenére mind a mai napig érthető és élvezetes eposza nélkül aligha lenne a magyar nemzettudat egyik talpköve Zrínyi Miklósnak és társainak négyszázötven évvel ezelőtti szigetvári hőstette. Miként Dobó István és társai tizenégy évvel korábbi diadala is aligha volna olyan fényes állócsillag nemzeti legendáriummunkban, ha nem írja meg Gárdonyi Géza az Egri csillagokat.

De vajon a Szigeti veszedelem költője valóban hitelesen és történelmi jelentőségéhez mérten, s nem a rokoni érzésből fakadó elfogultság miatt állított „ércnél maradandóbb” emlékművet a hős ősnak, egy színtre emelve Zrínyit Hunyadival és Dobóval? A kérdés azért sem indokolatlan, mert – Nándorfehérvárral (1456) és Egerrel (1552) szemben – Szigetvár 1566-ban elveszett, s katonáival együtt a várkapitány is hősi halált halt a török elleni honvédő harcban. Az is az elfogultságra utal, hogy a költő dédapjának tulajdonítja a „vérszopó szelendek, világnek tolvaja, vén eb” Szulejmán szultán megölését, holott a történészek konszenzusa szerint az öreg és beteg oszmán uralkodó az ostrom végén saját sátrában, békés úton távozott az élők sorából.

Nézzük hát, ki volt Zrínyi (a családban IV.) Miklós, és mit vitt végbe nem egészen hat évtized alatt. A hagyomány szerint 1508 körül született a család valamelyik horvátországi birtokán. Apai ágon a familia az ősi Subic nemzetségből származott, mely 1347-től a Zágrábtól délre fekvő Zrin vára megszerzése után gróf Zrinskinek nevezte magát. Anyai ágon a Korbáviai nagybirtokos család leszármazottja, anyai nagybátyja 1521-ben Bakócz Tamás esztergomi érsek ajánlására kapta meg a Horvátország és Szlavónia bánja rangot. Habsburg Ferdinánd főherceg 1524-ben fogadta szolgálatába a Zrínyieket, s miután 1526 végén – Szapolyai János után – a másik magyar királlyá választották, az ifjú Miklós I. Ferdinánd híve lett, és mindvégig az is ma-

radt. A török elleni harcok során kiemelkedő katonai képességeinek köszönhetően emelkedett a társadalmi hierarchia legmagasabb csúcsaira. Átmeneti kegyvesztettségét követően, miután 1539-ben Kosztajnica várában megölte a Ferdinándot eláruló Hans von Katzianer generálist, a Habsburg király 1541-ben a két Zrínyi fivérnek adományozta a családi örökségként őket illető, csaknem két tucat várat magába foglaló Korbáviai-birtokállományt. A következő évben Zrínyi kapitány kitűnt a Buda visszafoglalásáért indított – különben sikertelen – osztrák hadműveletben, ezért Ferdinánd kinevezte a harmincnégy éves gróftot Horvátország és Szlavónia bánjának. E tiszteben Zrínyi másfél évtizeden keresztül meghatározó szerepet játszott az oszmán haderő által nagy erővel és szinte szünet nélkül támadott horvát, szlavón és dél-dunántúli területek megvédésében.

Hunyadi Jánoshoz hasonlóan Zrínyi is „homo novusként”, saját erőfeszítéseinek, az uralkodó kegyének és családi kapcsolatainak köszönhetően emelkedett alig néhány év alatt az ország legnagyobb birtokosai közé. Frangepán Katalinnal 1543-ban kötött házassága révén újabb hatalmas birtokok urává lett, majd három év múlva Ferdinánd neki adományozta az egész Muraközt Csáktornya várával, ahová még abban az évben átköltözött a család. Mivel ez a vidék akkoriban Zala vármegyéhez tartozott, a horvát Zrínyi Miklós, majd utódai is egyre inkább magyar főurakká váltak, amit kétnyelvűségük is jelzett. A következő években jelentős területi veszteségek érték Horvátországot, s a folyamatos háborúskodás felemésztette Zrínyi erejét, aki nagyrészt saját birtokai jövedelméből finanszírozta a határvédelmi rendszer kiépítésének és a haderő fenntartásának hatalmas költségeit. Ennek ellenére több ízben is jelentős támogatást tudott nyújtani a dunántúli magyar végvárnak.

Szigetvárral először 1556-ban került közvetlen kapcsolatba Zrínyi, aki Nádasdy Tamás náddal együtt feltartóztatta Ali budai pasa Szigetvár elfoglalására induló seregét, így a Horvát Márk kapitány által védett vár megmenekült. Évtizedek óta ez volt az első jelentősebb magyar katonai siker a Dunántúlon, ami azért volt fontos, mert Szigetvár kulcsfontosságú pozíciót foglalt el. Mivel a török hadseregek felvonulási

útvonala az eszéki Dráva-átkelőhelyen át vezetett a Dunántúlra, s azon keresztül az osztrák tartományok, illetve Bécs felé, az Eszéktől alig több mint száz kilométerre fekvő, kitűnő földrajzi fekvésű, jól megerősített baranyai vár birtoklása hadászati fontosságú volt mind a törökök, mind a magyarok számára.

Szigetvár első ostroma után Zrínyi lemondott ugyan horvát-szlavón báni tisztéről, de a következő évben a király tárnokmesterré nevezte ki, majd 1561 végéig elvállalta Szigetvár, két évvel később pedig a Dunántúl kerületi főkapitányi tisztét is. Így ő irányította a Balaton és a Dráva közötti határvédelmet, s egyszerre védte a magyar és horvát rendek, a bécsi udvar és saját birtokai biztonságát is. A horvát-magyar főúr bekerült a Habsburg-monarchia nemzetek fölötti elitjébe, házat vásárolt Bécsben, György fia pedig a Habsburg főhercegek bécsi apródja, majd II. Miksa császár étékfogója lett.

A Hunyadi Jánoshoz hasonló szédítő politikai karriert befutó Zrínyi IV. Miklós döntő módon meghatározta családjá jövőjét, amelynek leghíresebb alakja szépunokája, II. Rákóczi Ferenc fejedelem, az egyik legkiemelkedőbb magyar államférfi volt. Mégsem elsősorban a dinasztiaalapítással írta be nevét a magyar és európai történelembe, hanem négyszázöt-

ven évvel ezelőtti hősi halálával, s bár az általa védett Szigetvár elesett, ott fejezte be életét a világhódító Szulejmán szultán is. Mai ésszel felfoghatatlan, hogy Zrínyi kétezer-ötszáz vitézével hogyan tudta harmincnégy napig állni a mintegy százezres oszmán hadsereg pokoli ostromát. Közben rendszeresen tájékoztatta a Győr és Komárom térségében manőverező, csaknem hatvanezer fős birodalmi sereg vezetését, de hiába kért a királytól segítséget, a felmentő hadművelet elmaradt. Az iszonyú török túlerő végül felőrölte a védők erejét, s amikor a törökök szeptember 5-én több akna robbantásával felgyújtották a várat, majd a védők ellenaknája is felrobbant, a tüzet sem eloltani, sem elviselni nem lehetett. Ekkor az történt, amit a Szigeti veszedelem tizenötödik énekében így olvasunk:

54.

Zrini jól esmérvén életének végét,
Ötszáz bátor vitézt számlál maga mellett;
Mínt hogy nem tűrheti immár égő tüzet,
Kiviszi magával azért mind ezeket.

55.

És az várbul kimegyen nagy bátor szível,
Előtte törökök futnak szerzte széllal;
Az piacon megáll, és szörnyű szemével
Nézi, hogy hon vagyon pogány sok sereggel.

Bár a horvát Leonidásznak is tartott Zrínyi a korabeli krónikák tudósítása szerint megmaradt háromszáz vitézével tört ki a lángokban álló belső várból (a legendás spártai király thermopulai hőstettét is háromszáz katonával élén hajtotta végre), a dédunoka ismétlenül ötszáz főről ír: „Ötszáz halál megyen háta után ennek.” Ugye, milyen ismerős ez a szám a magyar költészetben nevelkedett olvasónak? A Szigeti veszedelmet nyilván jól ismerő Arany János híres balladájában is ez a bűvös szám szerepel a vértanúknál: „Ötszáz, bizony, dalolva ment / Lángsírba velszi bárd”.

De akárhányan voltak Zrínyi vitézei, kapitányokkal együtt mindannyian az égő várból kirohanás után, az ostromlók elleni harcban haltak hősi halált. Megtartották neki tett esküjüket: ömellőle holtig el nem álltak. Abban a tudatban haltak meg, hogy nem tudják megvédeni a rájuk bízott várat, mégsem adták meg magukat, s még az sem vigasztalta őket, hogy minden bizonnyal előttük távozott az élők sorából az ostromló sereg élén álló Szulejmán szultán, aki szeptember 6-án vagy a 7-ére virradó éjjel halt meg, valamilyen betegségben. A szultán halálát a nagyvezír titokban tartotta, nyilván attól tartva, hogy a török katonák nem lesznek hajlandók az ostrom folytatására-

ra. Zrínyi és vitézei kirohanásának és hősi halálának napját illetően – az ellentmondó korabeli keresztény és oszmán források miatt – a mai napig sincs teljes bizonyosság: szeptember 7-én vagy 8-án történt. Ami biztos: a gyalogosan a törökökre rontó Zrínyivel több puszkagolyó végzett, ezután levágták a fejét, lándzsára tűzték a szultáni sátor mellett, majd amikor az oszmán sereg hazaindult, Zrínyi fejét elküldték Miksának a győri táborba, a testét pedig a budai pasa Szigetvár mellett eltemettette.

Szigetvár és Zrínyi elestével a Dél-Dunántúl nagy része török kézre került, de Bécs és a Habsburg császár, magyar király megmenekült a török inváziótól. Miután a szigetvári hősök magukkal vitték a sírba a nagy hódító I. Szulejmánt, fia és utóda, II. Szelim szultán békét kötött I. Miksa királlyal, így több mint két évtizedes viszonylag nyugodt időszak köszöntött a három részre szakított Magyarországot sokat szenvedett népére. A magyar-horvát főúr nyomába lépő, hozzá méltó dédunokája által nagyszerű eposzban elbeszélte hőstettét pedig több generációra példát és mintát adott a két pogány közt egy hazájukat védő végvári vitézeknek.

FAGGYAS SÁNDOR

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (13.) A szegedi vár

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

A szegedi vár már az Árpád-házi királyok alatt megvolt s a vegyesházbéli királyok korában fontos szerepet játszott. Hunyadi János, Mátyás király gyakran megfordult benne. Régebben Borbála királynő, Zsigmond neje, farsangolt falai közt, Szegeden akkoriban nagy számban levő főurak képezvén udvarát.

A mohácsi vész után 1526-ban egész Szegedig portyázván a török, a várat is megostromolta s megrongálta.

Azontúl omladozni kezdett... pusztult, mállott, senki sem törődött vele, míg végleg elfoglalván Szegedet 1542-ben a török, néhány év múlva újra építette a romvárat. Erről az építésről éneklí Tinódi:

Csuda bölcsen ractác...

Elest algiut sokat szörszete be az várban,
Kinek mássa nincsen mongiak ez országban.

A régi vár elpusztulásának egy Pribék nevű magyar ember az oka, aki a budai basának, Mehemednek, titkára volt s egyszer valamikor a szegedi tanács által megbüntettetett.

A szegediek szelét vévén annak, hogy Mehemed uramnak foga a Tisza-Duna közti vidékre is vásik, egy négy tagú hódoló küldöttséget menesztettek Budára, mely megkérlelte. E küldöttséget Zákány István uram vezette s benne voltak Tsötörtök László Somlyai Pál és Budai István uraimék.

Sok láda szárított halat s gyönyörű szőnyegeket vivének a basának, ki is nyájasan fogadta, őket, mondván:

– Legyetek nyugodtak, Szegedet pártfogósomba veszem, és semmi bántódása nem esik.

De alighogy kitétték lábukat a budai várból, belépett a basához Pribék s elkezdett neki szemrehányásokat tenni:

– Hidd meg, uram, ha ezek hazaérnek, soha többé Szeged a tied nem lesz. Pedig fogalmad sincs, mennyi kincs van ott. A szegediekben nem szabad bízni. Ravaszok, megcsalnak mindenkit. Otthon nevetni fognak rajtad.

A gyenge elméjű Mehemed szót fogadott, elfogadta a szegedi urakat s kivégeztetvén őket, Pribék tanácsára Szeged ellen indult.

Volt a basának egy vitéz agája: Hubias. Szemefénye a török hadseregnek, délceg, olajbarna arcú dalia. Az a hír járta róla, hogy gyauro golyó nem fogja. Őt küldé Szeged ellen Mehemed.

Nem sok ellentállásra talált. A szegedi polgárok kalmárnépek valának, nemigen értettek a fegyverforgatáshoz. Főbíró uram ugyan felkötötte a fringiat s kidoboltatta az utcákon, hogy aki a városát szereti, helyt álljon, de csak igen kevés fegyveres gyüle a vár elé. A legtöbbször szétszaladtak, amerre bírtak, de leginkább Temesvár felé, ahol Losonczy parancsnokolt derekas számú csapatok felett.

Az odamenekülő szegediek kérelmére Losonczy rögtön útnak indított egy segélyhadcsapatot, melyet Kis Kampó vezetett. Kis Kampó meg a magyar seregnek volt szemefénye, legjobb vitéze. Tábortüzeknél estenden mindig arról disputálgattak a katonák, melyik a különb legény: Hubias aga-e vagy Kis Kampó?

Most íme megjött az alkalom, hogy eldőljön.

– Megyek én – kiáltá Kis Kampó, mikor meghallotta, hogy Hubias aga is jelen van Szeged ostrománál.

Elindultak, mentek Szeged mentésére, útközben sehol meg nem pihentek, pedig meglehetősen csipős éjszaka volt (éppen utolsó farsangkor), s az út sáros, lucskos. Hanem ennek az éjszakának volt egy más baja is, a csipőségen kívül: éppen éjfél táján elkezdett virradni – mégpedig nyugot felől. Egészen világos lett. Majd apró fekete hernyók röpködtek a levegőben.

– Szeged ég! – zúgták a katonák.

Valóban nem volt már mit menteni, mire odaértek. Lángokban állt az egész város. A tornyok ledőlve csonkán meredeztek az égre, a füst terhes barna felleg gyanánt kavargott, beláthatatlan messzeségre takarva el az eget. Irtóztató látványa volt a pusztulásnak.

Forduljunk vissza! – követelte a sereg. – Nincs itt nekünk már semmi dolgunk.

– Megálljatok! – mondá Kis Kampó az elkeseredés dühével. – Hadd legyen valami nyoma, hogy itt jártunk.

S ezzel beugratott Csella nevű pejkancáján a Tiszába s átúszván a folyamot, a vár elé nyargalt, harsány hangon kiáltá:

– Hej, törökök! Ha olyan vitézek vagytok, küldjétek ki nekem Hubias agát. Hadd mérközzünk össze egy szál kardra!

Azon melegiben szaladtak tízen is megmondani Hubiasnak:

– Egy magyar katona átúszta a Tiszát, veled akar verekedni.

– Vakmerő kutya lehet, ha átúszta. Bizony nem térek ki előle.

Ezzel Hubias is lóra ült s elébe ment a magyar daliának kivont karddal.

Összezsaptak. Szikrázott a két nemes acél, minden ügyességöket elővették a bajvívók, de csak nem bírtak egymásban kárt tenni.

– Ki vagy? – kérdé az aga meglepetve az ellenfél remek vágásai által.

– Akárki vagyok – szólta Kis Kampó nyugodtan –, főlöleges a bemutatás, mert mi úgy sem találkoztunk többé ebben a világban egymással. Egyikünk itt marad.

– Ám legyen!

S ezzel újra egymásra rohant a két levante. Jó szerencse, hogy elkapta a fejét Kis Kampó, mert menten szörnyet hal vala a Hubias retentő csapásától. De Kis Kampó sem volt rest, visszavágott hatalmasan, s ha a Hubias lóva félre nem ugrik a gazdájával, bizony nem tudom én, mi lett volna.

Egy negyedóráig tartott már a harc, a lovagról, a vitézekről csurgott a verejték, de vér nem, míg végre Kis Kampó egy cselvágással végighasította Hubias váll-lapockáját. Magasra, szökött fel a friss vér, Hubias kezéből kiesett a kard.

– Rád ösmerek. Te Kis Kampó vagy – hörgé a török aga.

– Te pedig rögtön a Mahomed próféta vendége leszel a paradicsomban – szólta Kis Kampó s olyan ádáz erővel sújtott felé, hogy feje legott elvált törzsétől.

Ezzel be nem várva, míg a szájátó vár nép üldözőbe venné, újra beugratott a Tiszába s nagy »eljen!« – rivalgások között úszott ki övéihez a túlsó partra.

A szegedi várban török basák székelték azontúl egészen a török iga lerázásáig. Ekkor levették a bástyatoronyról a félholdat, és a kétfejű sas került helyére. Török helyett német őrség s német várparancsnokok. »Németajkú törökök.«

Lassankint veszteni kezdé hadi jelentőségét is a szegedi vár, melyet urunk II. Rákóczi Ferenc ostromolt utóljára, s csak a szegediek álmódostak még felőle, hogy hátha megint feljő a delelő napja s úgy lesz, mint valaha régen, mikor még Zsigmond király, Hollós Mátyás tanyázott benne.

»Fog még itt király lakni!« mondogatták, és igazuk lett.

Csakugyan lakott, pedig jó sokáig, még egy király. A »zsiványok királya«, Rózsa Sándor.

A hajdan híres várból börtönöket csináltak, nagy bünökért elítélt rabok számára. E falak közt, melyekbe bele volt építve a szelidség jelvénye, a híres köbárány, a leghajmeresztőbb kegyetlenségek történtek Ráday alatt, aki itt tartá véres törvényszékét az alföldi haramiák fölött.

Végre a város újjáépítésekor Ferenc József király a városnak ajándékozta a várat – házteleknek. S most fényes paloták emelkednek helyén, kacéran nézegetve magokat a szőke Tisza lomhán suhanó vizében.

Képirás (18.)

A makóiak is átsétálhatnak Jeruzsálemben a Damaszkuszi kapu alatt, még ha a szolással településük nem is áll összefüggésben

Egy szájhős legendája

„Mikor II. András királyunk kereszties hadat vezetett a Szentföldre, a sereg megpihent Spalato dalmáciai városban” – írja Tóth Béla nagyszerű kötetében, amely 1986-ban jelent meg a budapesti Gondolat Kiadó gondozásában A magyar anekdotakincs címmel. Az uralkodó tehát, Szent László példáját követve, így indult el a dicsőségesnek remélt hódításra, s nem is Makón gyülekeztek seregei, mégis ezzel az utazással áll összefüggésben egyik közkeletű – s mégis gyakran félreértett – szólásmondásunk eredete, miszerint: „Messze van, mint Makó Jeruzsálemtől.” Mivel viszonylag gyakran autózom Tiszaszigetnél Szeged felé, rendszeresen látom a körforgalomban az útjelző táblát, miszerint Makó felé jobbra kellene fordulnom. Nem elvitatva persze a Hagymatikum különlegességét, ilyenkor rendszeresen jut eszembe az említett mondás és annak furcsa története. Mert valljuk be, igazán II. András sem kívánczolt a Szentföldre, nem nagyon érdekelte a kereszties hadjárat, amelynek szervezésébe mintegy húszesztendei halogatás után is csak az apjának, III. Bélának tett fogadalma miatt vágott bele. Különben vélhetően vesztég maradt volna. Vagy, ha már hódítás, talán másfelé indul – mondom ezt a felettébb történelmietlen „mi lett volna, ha?”

kérdéskörét súroló fenntartásokkal. A dalmáciai Spalato, vagyis horvát nevén Split, a mai magyar turisták kedvenc nyári üdülőhelyeinek egyike. A települést 1105-ben Könyves Kálmán csatolta a Magyar Királysághoz, az esemény érdekessége azonban, hogy ezt nem hódítás, hanem meg egyezés útján érte el, ugyanis a spalatóiak védelmet reméltek a magyar uralkodótól a Velencei Köztársaság ellenében. Így hát Kálmán királyunkat zajos ünneplés fogadta a város utcáin, amikor diadalmasan bevonult. A település védelme azonban csak az ő életében volt hatékony, később különböző birodalmak, a térség feletti ellenőrzésre ácsingózó regionális hatalmak viaskodtak érte, s hol egyik kezére került, hol a másikéra. III. Bélának köszönhetően épp magyar kézen volt ismét, amikor II. András hajóra szállt itt kereszties seregével 1217-ben. S hát a kegyetlen harcokra lelkiekben már felkészült harcosok, vezérek, vitézek a kihajózás előtt itt megpihentek, s mi tagadás, a környék remek dalmát borait is bőséggel ízlelgették. S „egy Makó nevű vitéz úgy megittasodott, hogy már Spalato városában azt hitte, hogy Jeruzsálemben van” – jegyzi róla Tóth Béla. Mai szóhasználattal úgy mondanánk, hogy ez a Makó nevű vitéz egy igazi szájhős volt, aki már

a Spalatóban horgonyzó hajón úgy viselkedett, mintha egy diadalmas győzelem után vonult volna be Jeruzsálembé. Baj- és kortársai kezdték őt azzal gúnyolni, hogy „messze van, mint Makó Jeruzsálemtől”, s ez ragadt meg a kollektív emlékezetben annyira, hogy ma már az eredete is a történelmi eseményeket örökkön megszipító kegyes homályba vész, és a legtöbben pedig a mai Makó városával hozzák összefüggésbe, pedig ezt akkoriban még nem is így, hanem Felvölnök néven jegyezték. A két település közötti távolság egyébként háromezer-hatvanhét kilométer, s az internetes útvonaltervező szerint elvileg egy nap és kilenc óra alatt autózhatsz oda. A fent említett körforgalomtól talán néhány perccel gyorsabban... Közben pedig nézegethetjük az Egyesült Államok kongresszusi könyvtárának archív fotóit, amelyek 1919-ben örökítették meg célállomásunkat, vagyis Jeruzsálemben a Damaszkuszi kaput. Arról nincsenek megbízható információink, hogy a kézzel színezett (retusált) felvételen látható „bejáraton” valóban átkelt-e Makó vezér 1217-ben, abban azonban bizonyosak lehetünk, hogy a Damaszkusz felől érkező makói turisták akár ma is átsétálhatnak rajta, ehhez csak a megfelelő városlátogató körútra kell befizetniük. (SZPA)